

Rozemarijn Dols

Is the lady for turning?

Vrouwelijk leiderschap in beeld

Boom

Inhoudsopgave

Inleiding	9
1 De kracht van vrouwelijke rolmodellen	13
1.1 Het belang van een rolmodel	14
1.2 Schrikbeelden; ontmoeting met de schaduw	18
1.3. Hoe kun je leren van vrouwelijke rolmodellen?	20
2 Vrouwelijke kracht in beeld	25
2.1 Portret van een no-nonsense lady in <i>So Help Me God</i>	27
2.2 De koele carrièrebitch in beeld bij <i>Miss Sloane</i>	29
2.3 De ijskoningin in beeld in <i>The Devil Wears Prada</i> en <i>The September Issue</i>	33
2.4 Verleidelijkheid en persoonlijk leiderschap in <i>Molly's Game</i>	36
2.5 De 'girlboss' in <i>Joy</i>	38
2.6 Dromen realiseren in <i>Jane</i>	41
2.7 Het artistieke en vrijgevochten leven van Frida Kahlo	45
3 Wegversperringen	49
3.1 Uitvergroot patriarchaal systeem in <i>The Handmaid's Tale</i>	52
3.2 In opstand tegen onderdrukkende tradities in <i>Mustang</i> en <i>Noces</i>	55
3.3 Vechten voor een stem in <i>Suffragette</i>	59
3.4. Strijden voor gelijke beloning in <i>Made in Dagenham</i>	63
3.5 Staàn voor meer humaniteit in <i>Nise</i>	66
3.6 Obstakel na obstakel overwinnen in <i>De dirigent</i>	69
3.7 Strijden voor vrouwenrechten in <i>The Battle of the Sexes</i>	72
3.8 Racisme en seksisme aan het wankelen gebracht in <i>Hidden Figures</i>	74

4	Interne belemmeringen en vrouwenkwalen	79
4.1	Het 'imposter syndrome' in <i>The Post</i>	81
4.2	'The power behind the throne' in <i>The Wife</i>	85
4.3	De verkeerde stem in <i>The Iron Lady</i>	88
4.4	Emotionele gijzeling in <i>What's Love Got to Do with It</i>	90
4.5	Dilemma's van een overactieve powervrouw in <i>The Intern</i>	94
4.6	Doorbreken van 'conspiracy of silence' in <i>North Country</i>	97
4.7	Woede en wraak in <i>Three Billboards Outside Ebbing, Missouri</i>	102
5	Vrouwelijk narcisme, ambitie en hoogmoed	105
5.1	Vrouwelijk narcisme in <i>A Strange Love Affair with Ego</i>	107
5.2	Narcistische ontkenning in <i>Blue Jasmine</i>	110
5.3	Blinde ambitie in <i>A Thousand Times Good Night</i>	113
5.4	Razende ambitie in <i>I, Tonya</i>	118
5.5	Destructieve ambitie in <i>Black Swan</i>	120
5.6	Psychopathische ambitie in <i>To Die For</i>	123
5.7	Hoogmoed en arrogantie in <i>De zorgondernemer</i>	126
6	De reis van de heldin	131
6.1	Het Double Healix-model	133
6.2	De reis van de heldin in <i>La fille de Brest</i>	138
6.3	De reis van Birgitte in <i>Borgen</i>	141
6.4	De reis van Angela Merkel	145
7	Vrouwelijke archetypen	159
7.1	Athene: 'I've got the power' – <i>Maggie, the first lady</i>	160
7.2	Artemis: 'We must fight for our right' – <i>The Whistleblower</i>	162
7.3	Hestia: 'Peace of mind' – <i>Vision</i>	164
7.4	Hera: 'Stand by your man' – <i>Jackie</i>	167
7.5	Demeter: 'Love is all you need' – <i>Antonia</i>	169
7.6	Persephone: 'What a day for a daydream!' – <i>Factory Girl</i>	172
7.7	Aphrodite: 'Beautiful breasts, flaunt it!' – <i>Malèna</i>	174

Lijst van besproken films	179
Literatuur	183
Over de auteur	187
Dankwoord	189

Inleiding

Na het schrijven van mijn vorige boek *Houston, we've got a problem. Leiderschapslessen uit films*, constateerde ik bij het nalezen dat ik maar weinig vrouwelijke leiders als voorbeeld had genomen. Ik nam me toen voor om dit tekort aan vrouwelijke rolmodellen in een volgend boek recht te zetten. Het aantal vrouwelijke regisseurs is toegenomen en dat zie je ook terug in het huidige filmaanbod waarin het verhaal vaker vanuit een vrouwelijk perspectief wordt beleefd. Ook worden in deze films clichébeelden van vrouwelijke rollen verlaten, worden er sterke, inspirerende vrouwenrollen getoond en de films doorstaan de zogenoemde Bechdeltest.¹

In verschillende onderzoeken werd vrouwelijke leidinggevenden gevraagd waar ze de meeste behoefte aan hebben bij het ontwikkelen van hun talenten en hun leiderschap. Het antwoord is vrij unaniem: inspirerende vrouwelijke rolmodellen! Positieve rolmodellen bieden de gelegenheid om de kunst af te kijken; negatieve rolmodellen helpen disfunctioneel en contraproductief gedrag te vermijden. Beide typen rolmodellen vormen daarmee belangrijke leerervaringen. Een andere factor is dat boodschappen uit films op een dieper niveau binnenkomen en langer blijven hangen omdat mensen emotioneel geraakt worden. Zij leren sneller dan bijvoorbeeld bij een theoretische uiteenzetting over leiderschap, die vaak een eenzijdig beroep doet op het analytisch inzicht en abstract redeneren.

Bij het analyseren van documentaires en films met een sterke vrouwelijke hoofdrol zag ik vooral bij fictieve verhalen dat als vrouwen de top bereiken of goed zijn in hun vak, zij dan worden neergezet als eenzaam, sociaal gestoord of lijdend aan psychische klachten

¹ De Bechdeltest meet de vrouwonvriendelijkheid van een film op basis van de volgende aspecten: zijn er ten minste twee vrouwelijke personages in de film? Is er minstens één moment waarop de vrouwen met elkaar in gesprek gaan? En gaat dit gesprek over iets anders dan over een man? Bijvoorbeeld de gehele *Lord of the Rings*-trilogie doorstaat deze test niet.

of een stoornis. Alsof de regisseur zich niet kan voorstellen dat een vrouw excelleert zonder dat er een steekje loszit. Denk bijvoorbeeld aan Carrie Mathison, een briljante CIA-agent in de serie *Homeland*, die lijdt aan een bipolaire stoornis, aan de scherpzinnige Sarah Lund in de serie *The Killing* die een hechtingsstoornis heeft en eenzaam is of aan de intelligente rechercheur Saga Norén in *The Bridge* die autistisch is.

Interessant genoeg zijn veel films over inspirerende vrouwelijke rolmodellen gebaseerd op een waargebeurd verhaal, alsof het nodig is de geloofwaardigheid te onderbouwen. In dergelijke films, maar ook in documentaires heb ik echter bij deze vrouwen weinig psychische klachten of stoornissen kunnen ontdekken. Hooguit zou je kunnen beweren dat Anna Wintour in *The September Issue* zich afstandelijk gedraagt in het contact met haar medewerkers, maar zij is eerder geniaal dan gek.

Naast externe belemmeringen zien we ook hoe vrouwen zichzelf kunnen ondermijnen in een leidinggevende functie of in het ontwikkelen van hun talenten. Ik laat dit terugkomen in hoofdstuk 4 over interne belemmeringen, waarbij ik onder meer aandacht besteed aan het 'Paula Principle'. Deze tegenpool van het overbekende Peter Principle houdt in dat vrouwen vaak onder hun niveau blijven werken. Ik ga ook in op het *imposter syndrome*, het fenomeen dat vrouwen ten onrechte denken dat zij door de mand gaan vallen en zij ten prooi vallen aan vermoeiend compensatiegedrag. Of wat te denken van vrouwen die liever in de schaduw staan van hun partner, maar gedurende hun leven wel een diepe onvrede opbouwen, vooral als hun partner met alle eer gaat strijken. Weer andere vrouwen laten zich gijzelen in een relatie die niet goed voor hen is, doen er lang over om zich te bevrijden uit die knellende banden, maar oogsten eenmaal op eigen benen stand veel succes, meer dan ze zelf ooit voor mogelijk hadden gehouden.

Verregaande ambitie, hoogmoed en narcisme zijn zeker niet voorbehouden aan mannen. Ook in films en documentaires zien we vrouwen die ten onder gaan aan ongezond narcisme of blinde ambitie. In hoofdstuk 5 laat ik narcistische vrouwen zien die doorschieten in hun verlangen om aan de top te komen. Of vrouwen die erg ver gaan in het volgen van ambities en (te) veel op het spel zetten. Interessant bij deze groep vrouwen is te onderzoeken wat de achtergrond is van hun blinde ambitie.

Ook heb ik ontdekt dat vrouwen op weg naar hun droom of doel meerdere obstakels ontmoeten die veel van hun doorzettingsvermogen en moed vergen. 'De reis van de heldin' is een andere reis dan die van het mannelijke equivalent (Joseph Campbell). De reis van de held is de weg van een 'monoheld', omdat hij doorgaans gesteund wordt door een warm thuisfront en vrouwen vaak op beide fronten een topprestatie willen of moeten

leveren. De reis van de heldin licht ik toe in hoofdstuk 6, waarbij ik deze zelfde reis toepas op de carrière van Birgitte Nyborg in de serie *Borgen* en de indrukwekkende politieke loopbaan van Angela Merkel.

Een boek over vrouwelijke rolmodellen kan niet zonder een beschrijving van vrouwelijke archetypen, gebaseerd op zeven bekende godinnen. In hoofdstuk 7 heb ik die gekoppeld aan hoofdpersonen in films die deze vrouwentypen mooi illustreren.

In dit boek wordt een grote variatie aan vrouwelijke rolmodellen aangereikt uit kwaliteitsfilms en indrukwekkende documentaires. Bijna alle fragmenten die in dit boek worden besproken en geanalyseerd, kunt u bekijken in de online video-leergang 'Vrouwelijk leiderschap' op www.doublehealix.com. MovieLearning, het Double Healix-model voor leiderschap en inspirerende illustraties uit speelfilms, maakt gebruik van fascinerende en prikkelende voorbeelden uit films, televisieseries en documentaires voor leerervaringen op het gebied van persoonlijke ontwikkeling, opvoeding, leiderschap, teamwork, organisatieontwikkeling en maatschappijvernieuwing. Bij MovieLearning wordt gewerkt met microanalyses waarbij wordt ingezoomd op betekenisvolle momenten. Daarmee worden de subtielste gedragingen en interacties inzichtelijk gemaakt. Er worden competenties behandeld, maar ook de op het Double Healix-model gebaseerde 'Reis van de vrouwelijk leider'. In deze online leergang kun je direct ervaren wat er in dit boek aan de orde komt en nog veel meer!

In mijn boek heb ik dankbaar gebruikgemaakt van fragmenten uit films en documentaires. De rechten voor deze fragmenten liggen bij de rechtmatige eigenaren. Ik moedig aanschaf van de originele versies aan. Veel kijk- en leesplezier toegewenst!

2 Vrouwelijke kracht in beeld

Als vrouwen wordt gevraagd waar ze bij het ontwikkelen van hun leidinggevende kwaliteiten het meest behoefte aan hebben, zijn dat inspirerende beelden van vrouwelijke leiders. Daarnaast hebben zij ook behoefte aan krachtige rolmodellen buiten de traditionele clichébeelden. In dit hoofdstuk komen inspirerende vrouwelijke rolmodellen aan bod die elk op hun eigen manier hun specifieke kracht laten zien. Opvallend is wel dat succesvolle en intelligente carrièrevrouwen in veel films en series vaak lijden aan psychische klachten, een stoornis hebben of in eenzaamheid leven. Ook bij de bespreking van de films, zoals *Miss Sloane*, ontkomen we er niet aan om een carrièrevrouw te beschrijven die geen privéleven heeft, pillen moet slikken om het vol te houden en een gigolo nodig heeft om aan haar gerief te komen.

Allereerst onderzoeken we de buitengewone talenten van Anne Gruwez in de spectaculaire documentaire *So Help Me God*. Het gaat over een onderzoeksrechter in België, die met de meest bizarre zaken belast wordt. Voor mij is Gruwez een inspirerend rolmodel vanwege haar vele kwaliteiten, waardoor zij een veelzijdig repertoire heeft in het benaderen en ondervragen van haar 'cliënten'. Naast haar stevigheid, haar directe manier van communiceren, scherpe tong en verfrissende politieke incorrectheid toont zij ook warmte, empathie en humor in de omgang met verdachten. IJzersterk is haar vermogen om zich niet te laten manipuleren door verdachten, die er echt alles aan doen om haar te beïnvloeden.

In de film *Miss Sloane* zet de hoofdpersoon Elizabeth Sloane verschillende vormen van macht in om haar doel te bereiken. Sloane is een uiterst gewiekste en strategisch slimme lobbyist, die alles op alles zet om versoepeling van de wet op wapenbezit tegen te gaan. Als een ware schaakmeester is zij haar tegenstanders altijd een stap vooruit. Zij weigert te voldoen aan het beeld van de vrouw die gaat voor het grote geld en sluit zich aan bij een klein lobbybureau waar ze de strijd moet aanbinden tegen haar voormalig werkgever die over meer geld en prestige beschikt. Is ze een idealist of wil ze gewoon winnen? En welk type macht hanteert zij om haar plannen te realiseren?

De typische ijskoningin brengen we in beeld met Miranda Priestly uit *The Devil Wears Prada*, gebaseerd op de gezaghebbende hoofdredactrice van de Amerikaanse Vogue, Anna Wintour. De echte modepauze komt aan bod in de documentaire *The September Issue*. Interessant om de verschillen en overeenkomsten tussen beide personen te onderzoeken. Waar is het een karikatuur en waarin komen beide vrouwen overeen?

In *Molly's Game*, gebaseerd op een waargebeurd verhaal, zet een vrouw zowel haar slimheid als haar verleidelijkheid in om een pokerimperium op te bouwen. In de film vergelijkt zij zichzelf met Circe, een tovenares uit de Griekse mythologie. Zij zou echter ook een representant van de godin Aphrodite kunnen zijn, die op onafhankelijke wijze haar vrouwelijkheid weet in te zetten – niet slechts om een man te bemachtigen, maar om haar bedrijf op te bouwen.

Ook *Joy* is gebaseerd op een waargebeurd verhaal, waarin een jonge, creatieve vrouw zich in de schulden steekt om een soort wonderdweil (*Miracle Mop*) aan de man te brengen. Aanvankelijk moet zij de ene na de andere tegenslag overwinnen, maar uiteindelijk lukt het haar dankzij veel doorzettingsvermogen om een succesvol bedrijf op te bouwen in het 'Tel Sell'-tijdperk. Zij kan vergeleken worden met een echte 'girlboss', een naam die de jonge vrouw en CEO van Nasty Gal, Sophia Amoruso, zichzelf gaf bij het opbouwen van haar imperium. Zij schreef een boek over haar loopbaan als jonge zakenvrouw en voegde daar later nog een werkboek aan toe.

In de wonderschone documentaire *Jane* zien we Jane Goodall terugblikken op haar tijd als jonge onderzoekster in de jungle. Prachtige beelden worden afgewisseld met een toelichting van haar kant hoe zij haar droom kon waarmaken dankzij een uitnodiging van een paleontoloog om chimpansees te bestuderen in Tanzania. Onbevreesd en vastberaden gaat zij dit avontuur aan, zonder dat zij zich bewust is van mogelijke gevaren. Met engelengeduld en precisie brengt zij de wereld van chimpansees in kaart. Bij deze film pas ik de theorie van de creatiespiraal toe, omdat Jane Goodall een schoolvoorbeeld is van iemand die haar dromen heeft weten te realiseren en haar intuïtie of innerlijke stem heeft durven volgen.

Dit hoofdstuk sluit af met een film over het vrijgevochten en bewogen leven van Frida Kahlo, voor veel vrouwen een feministisch icoon. Als jong meisje liet zij zich niet begrenzen en ging ze naar een school waar voornamelijk jongens zaten om arts te worden. Later, na haar ongeluk, weigert zij zich als slachtoffer te beschouwen en tracht met haar schilderijen vrouwenzaken en bisexualiteit bespreekbaar te maken. Qua uiterlijk trekt zij zich niets aan van de heersende schoonheidsidealen door haar monowenkbrauw te accentueren, mannenkleding te dragen en dit weer af te wisselen met kleurige jurken.

'De daad is monsterlijk, niet de dader.' – onderzoeksrechter Anne Gruwez

In de documentaire *So Help Me God* (Ni juge, ni soumise) wordt de Belgische onderzoeksrechter Anne Gruwez gevolgd in haar dagelijkse bezigheden. Een onderzoeksrechter, een functie die in het Nederlands rechtssysteem ontbreekt, leidt een gerechtelijk onderzoek met behulp van rechercheurs en heeft als taak zowel bewijzen voor als tegen de verdachte te verzamelen. Behalve dat deze intrigerende, rauwe documentaire een indruk geeft van het Belgische rechtssysteem en wat er zo al speelt aan kleine tot gruwelijke misdrijven, is Anne Gruwez, wat je ook vindt van haar politieke incorrectheid, een fascinerend rolmodel.

Verhaal in het kort

Deze documentaire is zo bizar omdat sommige kijkers denken dat ze met een *mockumentary* te maken hebben. Het betreft echter de 'fly-on-the-wall'-methode van filmen, waarbij ongecensureerd beelden worden gemaakt van de dagelijkse praktijk van Anne Gruwez. Zij ontvangt en ondervraagt verdachten, draaideurcriminelen en betrokkenen op haar kantoor. De misdrijven betreffen roofovervallen bij bankautomaten, vrouwenmishandeling, maar ook kindermoord. De rode draad in dit verhaal is een cold case uit de jaren negentig die opnieuw onderzocht moet worden met behulp van moderne onderzoeksmethoden. Het opgraven van een stoffelijk overschot met alle weerzinwekkende details van dien wordt daarbij niet geschuwd. Ondertussen krijg je als kijker een goed beeld van deze bijzondere vrouw, die geen blad voor de mond neemt en de confrontatie zeer zeker niet schuwt.

De talenten van Anne Gruwez

Anne Gruwez kreeg tot haar verbazing een prijs voor beste actrice, alsof zij een ander dan zichzelf speelde. Het is duidelijk dat deze ervaren vakvrouw in al die jaren zodanig veel mensenkennis heeft ontwikkeld dat zij zich niet gemakkelijk laat manipuleren. Bij de

eerste casus plaatst ze het gedrag van de Albanese man nog enigszins in de context van zijn achtergrond en geeft hem het voordeel van de twijfel. Bij een andere casus rekent ze een verdachte met onschuldige blik voor hoeveel hij per jaar kost als hij gevangen wordt genomen. Haar kracht ligt in haar duidelijkheid en onverschrokkenheid bij deze verdachte. Bij een derde casus weigert een verdachte DNA af te staan, dreigt en flirt tegelijkertijd met Anne. Zij blijft onbewogen en laat zich niet verleiden of bedreigen. Bij een volgende casus huilt en smeekt een verdachte Anne om hem te laten gaan omdat ze anders zijn leven verwoest. Ook in deze situatie blijft zij menselijk, maar laat ze zich niet beïnvloeden.

Wat maakt deze onconventionele onderzoeksrechter tot een rolmodel? Allereerst beschikt zij over een breed spectrum aan kwaliteiten, hoge emotionele intelligentie en doeltreffendheid. Zij is authentiek, eigenzinnig en houdt haar rug recht, ook al worden aan de andere kant alle registers opengetrokken om haar te beïnvloeden. Zij is niet eendimensionaal, kan veel aan en weet al haar kwaliteiten op functionele en menselijke wijze in te zetten. Zij kan in bizarre situaties haar eigen emoties goed hanteren en houdt de regie. Soms is zij uiterst direct en duidelijk over wat zij vindt, in andere situaties houdt zij haar mond en weet ze kennelijk precies wat er nodig is om de verdachte te bevragen. Naast haar botheid en directheid laat zij ook haar menselijkheid en inlevingsvermogen zien. Behalve dat zij beschikt over een scherpe geest, sterke intuïtie, galgenhumor en compassie laat zij zich niet om de tuin leiden en weet zij zaken uiterst helder te verwoorden. Zo blijft zij vrij onbewogen bij iemand die huilt en dreigt, maar reikt hem wel een zakdoek aan. Zij is zowel een vakvrouw als iemand die rustig blijft en zelfverzekerd leidt in uiterst complexe situaties.

Kijktips

- Fragment 00:44:17 – 00:47:24. *Anne Gruwez verwoordt haar mening duidelijk.*
Bij de mishandeling van een vrouw gaat Anne Gruwez op stevige wijze de discussie aan met de man die zich beroept op zijn cultuur die hem het recht zou geven zijn vrouw te mishandelen. Anne laat zich in dit gesprek niet afleiden, argumenteert helder, houdt duidelijk de regie en spreekt ook de advocaat van de verdachte aan, die zich volgens haar ongepaste vrijheden permitteert.
- Fragment 01:15:04 – 01:24:31 *De kalmte van Anne Gruwez bij de casus van satan.*
Op het eind van de documentaire krijgt Anne Gruwez een uiterst schrijnend geval in haar praktijk. Zij bevraagt neutraal en beheerst een jonge vrouw die recentelijk haar

zoontje heeft vermoord. Dit deed de vrouw omdat de zoon volgens haar satan was en zij onheilspellende dromen had. De jonge vrouw beschrijft op feitelijke, gedissocieerde wijze wat zij met haar zoon heeft gedaan en welke stemmen zij in haar hoofd had. Anne Gruwez blijft rustig en beheerst terwijl de advocaat van deze vrouw zijn afgrijzen poogt te onderdrukken en wegkijkt. Zodra de jonge vrouw naast Anne gaat zitten, trekt zij wit weg en heeft moeite met ademen. Anne reageert kalm en menselijk.

Reflectievragen

- Weet jij hoe anderen jou het best kunnen manipuleren?
- Voor welke manipulatietechniek ben je het meest gevoelig?
- In hoeverre vind je het belangrijk om in het contact duidelijk en direct te zijn?

2.2 De koele carrièrebitch in beeld bij *Miss Sloane*

'You are obsessed with winning, no matter the cause.' – een leidinggevende tegen Miss Sloane

In de politieke thriller *Miss Sloane* maken wij kennis met de gestaalde lobbyist Elizabeth Sloane. Tot in de puntjes verzorgd, hoge hakken, bloedrode lippen en strakke blik is deze vrouw een geduchte tegenstander van menig politicus. Naast haar krachtige kant wordt ook haar kwetsbare kant in beeld gebracht. Toch doet dat wel wat vragen rijzen. Kan een vrouw volgens de filmmaker gewoon goed in haar vak zijn, zonder dat ze slaap- en pep-pillen gebruikt en af en toe voor haar lusten een gigolo bestelt? Is er sprake van seksstereotypering? Ja zeker: kennelijk kan een vrouw alleen de top bereiken vanuit een eenzame, obsessionele basis.

Het verhaal in het kort

Bij de eerste scènes wordt duidelijk dat Elisabeth Sloane werkt in een mannenwereld waar zij zich uitstekend staande weet te houden. Ze wordt benaderd voor het ontwerpen en leiden van een campagne om het beleid op het bezit van wapens te versoepelen. Hierbij moet ze inspelen op de moederlijke gevoelens van de vrouwelijke bevolking, met als argument dat versoepeling de veiligheid van hun kinderen vergroot. Sloane weigert. Haar baas is furieus omdat hij alles uit de kast heeft gehaald om deze grote klant binnen te halen. Sloane staat echter voor wie ze is, verlaat het prestigieuze bureau en sluit zich met een aantal medewerkers aan bij een klein, idealistisch bureau dat juist een fel tegenstander is van een versoepelde wapenwet. Zij schaart zich achter het controversiële wetsvoorstel Hedon voor striktere wapenregulering. Het wordt David tegen Goliath, waarbij Sloane geen middel schuwt om deze onmogelijke strijd te winnen. Als lobbyist toont zij zich een ware schaker met de nodige verrassingsaanvallen.

Miss Sloane: een krachtige en kwetsbare vrouw

Miss Sloane heeft vele kwaliteiten. Ze is ambitieus, scherp, schuwt het inzetten van machtsmiddelen niet en laat zich niet door anderen verleiden tot projecten waar ze niet achter staat. Wel kun je twijfelen aan haar werkelijke beweegredenen: is zij idealistisch, wil zij zich niet door anderen de wet laten voorschrijven of wil zij altijd winnen? Als leider vergt ze veel van zichzelf, maar ook van haar medewerkers. Hoewel zij hen prikkelt tot het uiterste, gaan ze wel voor haar door het vuur. Ze is strategisch en berekenend en speelt het spel zo slim dat zij haar tegenstanders een stap voor blijft en weet te verrassen.

En ja, zij voldoet volledig aan het beeld van een workaholic. Een control freak, een strateeg die alle touwtjes in handen wil hebben. Al haar primaire levensbehoeften heeft ze uitbesteed. Zo eet ze elke avond bij hetzelfde restaurant, slaaproblemen lost zij op met pillen en seks wordt regelmatig besteld bij een mannelijke escort. Zij heeft een jachtige levensstijl, overlegt terwijl ze naar het toilet gaat, praat sneller dan anderen denken, schakelt razendsnel van het ene onderwerp naar het andere, met altijd één oog op haar mobiele telefoon. Alle contacten die zij onderhoudt, zijn instrumenteel en staan in dienst van haar missie. Zij is machiavellistisch, gaat over ethische grenzen om haar doel te bereiken, maar weet zelf ook offers te brengen. Hoewel de film dat slechts subtiel aanstipt, heeft het totaal opgaan in haar werk mede tot doel te ontsnappen aan negatieve gevoelens of existentiële leegte. Interessant is te onderzoeken welk type macht Sloane inzet om haar doel te bereiken.

Vrouwen en macht

Vrouwen kunnen op verschillende wijze hun macht inzetten. Bührs & De Groot (2007) onderscheiden in hun boek verschillende vormen van macht:

- *De macht van hulpeloosheid.* Vooral in nieuwe situaties kunnen onervaren vrouwen hun hulpeloosheid inzetten om zaken gedaan te krijgen. Dit hoeft niet altijd een teken van zwakte te zijn, maar kan bewust worden ingezet om hulp te verkrijgen, ook al is dit niet zonder gevaren. Voordat je het weet, word je neergezet als vrouw die alleen kan functioneren met een ervaren, vaak mannelijke collega.
- *Macht door bondgenootschap.* Dit is invloed die je creëert door het vormen van coalities en geassocieerd worden met mensen die ertoe doen en zichtbaar zijn. Bondgenoten kunnen je helpen het spel in een organisatie goed te leren spelen. De fase van naïviteit wordt verlaten en duidelijk wordt dat het niet alleen om de inhoud gaat, maar ook om het kunnen hanteren van verborgen agenda's en tegengestelde belangen. Sloane weet dat zij door haar professionaliteit en winnaarsmentaliteit mensen aan zich bindt die voor haar door het vuur gaan. Vooral vrouwen blijken sterk te zijn in het creëren van bondgenootschappen door hun grote relationele vaardigheden. Een mogelijke valkuil is dat zij te lang in de schaduw van anderen kunnen opereren; ze moeten zich op tijd durven losmaken.
- *Macht door zichtbaarheid.* Bij dit type macht gaat een vrouw zich al wat zekerder voelen en zich veel meer profileren. Zelfbewustzijn en geloof in jezelf zijn cruciaal bij dit type macht. Sloane heeft bijvoorbeeld geen enkele moeite om haar mening te geven, anderen tegen te spreken en zich te profileren. Vrouwen die zich nadrukkelijk profileren, worden echter vaak anders beoordeeld dan mannen en gauw gezien als 'bitchy' of arrogant. Belangrijk is dat vrouwen zich hier niet door laten hinderen en ook niet uit valse bescheidenheid statussymbolen als titels, parkeerplaatsen, budgetten en bonusregelingen aan zich voorbij laten gaan.
- *Macht door reflectie en zelfkennis.* In dit geval is macht meer gebaseerd op innerlijke kracht dan op uiterlijke kenmerken als status en positie. Dit vraagt om moed om te onderzoeken wie jij nu werkelijk bent. Het gaat om een interne dialoog over je overtuigingen, normen en waarden. Ga je bij een belangrijk dilemma voor macht en aanzien of ben je trouw aan je eigen morele opvattingen als die in een andere richting wijzen? Hierbij is ook ruimte voor kritische zelftwijfel zodat je geloofwaardig blijft. Sloane durft haar baan bij een prestigieus bureau op te geven, loon in te leveren om haar eigen koers te varen. Tegelijkertijd is zij zich er terdege van bewust dat zij zo veel invloed en kennis heeft dat zij een aantal medewerkers kan meenemen die in haar missie geloven.

- *Macht door persoonlijke visie.* Dit is de macht die je weet te realiseren door gezamenlijk een krachtige visie en ambitie te formuleren en een voorbeeld voor anderen te worden. Vaak is dit de macht in de vorm van inspiratie en betekenisgeving. Miss Sloane heeft een duidelijke missie en haar team is niet alleen maar bezig met lobbyen, maar ook met iets dat zeer relevant is voor de samenleving. Hun inspanningen zouden menig mensenleven kunnen sparen, zeker als de gedrevenheid komt van een teamlid dat dit aan den lijve heeft ondervonden.

Kijktips

- Fragment 00:10:04 – 00:14:23 *Miss Sloane gaat staan voor wie zij is.*
Miss Sloane wordt als toplobbyist gevraagd voor een belangrijke opdracht van een grote klant. De vrouwelijke kiezer moet bewerkt worden voor het versoepelen van de wapenwet. Sloane zou als vakvrouw deze doelgroep kunnen bewerken, zodat meer kiezers voor deze wet gaan stemmen. Het is een kwestie van herformuleren. *‘We want to change the narrative: from mothers losing their kids to guns, to mothers protecting their children with guns.’* Sloane lacht eerst uitgebreid en antwoordt: *‘Is this my reputation, a gold medallist in ethical limbo?’* Ze neemt de klus niet aan, tot grote ergenis van haar baas.
- Fragment 01:00:47 – 01:02:25 *Verrassingsaanval van Miss Sloane op Cynthia.*
Sloane heeft doorgekregen dat Cynthia met de mensen van haar vorige werkgever praat, de grootste tegenstander in de strijd tegen het verscherpen van de wapenwet. Tijdens een vergadering opent zij een verrassingsaanval op Cynthia met bewijsmateriaal. Miss Sloane bedient zich van verrassingstactieken, zoals het een goed lobbyist betaamt.

Reflectievragen

- Van welke type macht maak jij gebruik in je werk?
- Welke type macht gebruik je niet en waarom niet?

Leestips

Bührs, M. & Groot, E. de (2007). *Stratego voor vrouwen. Ontwikkel je strategie en speel het spel*. Den Haag: Academic Service.

Bührs, M. & Groot, E. de (2013). *Sterke mannen, slimme vrouwen. Het spel van macht en leiderschap*. Culemborg: Van Duuren Management.

2.3 De ijskoningin in beeld in *The Devil Wears Prada* en *The September Issue*

Van links naar rechts: Carmen Dell'Orefice, Miranda Priestly en Christine Lagarde

'Am I reaching for the stars here? Not really.'

– Miranda Priestly tegen een medewerkster

De bekende, uitvergrote, maar zeer aansprekende rol van *bitchy boss* Miranda Priestly wordt weergaloos gespeeld door Meryl Streep in *The Devil Wears Prada*, geïnspireerd door Anna Wintour, hoofdredactrice bij de Amerikaanse *Vogue*. Het uiterlijk van deze ijskoningin is met zorg gekozen en is een combinatie van de koele schoonheid van het oudste model uit de mode-industrie Carmen Dell'Orefice en de scherpste en elegantie van Christine Lagarde, voorzitter van het IMF.

Waarom is het zo aantrekkelijk om naar deze stijlvolle heks te kijken? Miranda Priestly is de hoogste priesteres in de mode-industrie. Zij is kil, veeleisend, tiranniek, hooghartig, welbespraakt en malicieus, en combineert dit met bijtende humor, stijl en elegantie. En, niet onbelangrijk, zij heeft er geen enkele moeite mee niet aardig te worden gevonden. Ze stuurt medewerkers weg met de oneliner: 'That's all', ofwel ingerukt en wegwezen. Uiteraard is zij verschrikkelijk als leidinggevende en een recept voor een burn-out bij haar medewerkers. Kortom, Miranda is alles wat vrouwen vaak onderdrukken, wat

verboden lijkt te zijn, omdat het gewoonweg niet past binnen het sociaal wenselijke gedrag van vrouwen. Alles wat wij verwerpen, stoppen wij in de schaduwkant en vervolgens gaan we toch lekker griezelen als een dergelijk personage ons voorgeschoteld wordt.

De macht van de modekoningin in *The september Issue*

Deze intrigerende documentaire gaat over de ongenaakbare Anna Wintour, een modekoningin die er niet voor terugdeinst haar macht te gebruiken. Het septembernummer van 2007 is het dikste nummer ooit, want vrij snel daarna trad de crisis is. Elk septembernummer is bijzonder omdat daarmee het begin van een nieuw modejaar wordt ingeluid. Anna Wintour is dé regisseur, niet alleen van het Amerikaanse modeblad *Vogue*, maar ook van de modewereld. Zij is zeer bepalend voor het modebeeld in het komende jaar en wat er gekocht gaat worden. Gesuggereerd wordt dat Anna toestemming gaf voor deze documentaire om het beeld dat van haar geschetst werd in *The Devil Wears Prada* te nuanceren. In deze documentaire krijg je, weliswaar in korte flitsen, een goed beeld van het leiderschap van Anna en haar onmetelijke macht en afstandelijkheid. Zij is introvert, heeft een stoïcijnse blik, gebruikt weinig woorden, trekt een onheilspellende wenkbrauw op en beslist razendsnel zonder haar besluit uit te leggen. Er heerst een nerveuze, ijzingwekkende sfeer op de redactie, waarbij Anna laat zien dat ze precies weet wat ze wil en zeer veeleisend is als het gaat om de kwaliteit en het tempo waarmee haar opdrachten worden uitgevoerd. Zij regeert dit imperium al twintig jaar, waarbij elke speler in het veld ontzag voor haar heeft en zich stilhoudt. Medewerkers mogen haar bijvoorbeeld niet zomaar aanspreken in de gang of met haar in de lift staan. De enige die haar durft tegen te spreken, is haar creatieve rechterhand Grace Coddington, die soms woedend wordt en af en toe heimelijk de beslissingen van Anna een beetje terugdraait. Wel prijst Grace de visionaire kwaliteiten van Anna, die bijvoorbeeld goed voorvoelde hoe belangrijk het is om beroemdheden op de cover van het tijdschrift te krijgen. De enige keer dat je iets van de kwetsbaarheid van Anna ziet, is wanneer gevraagd wordt wat haar familieleden van haar werk vinden. Die lijken haar werk niet van groot belang te achten.

Kijktips

- Fragment 00:13:51 – 00:16:16 *Het kille werkklimaat.*
 Een ontwerper heeft net een afwijzing op al zijn ontwerpen gekregen. Grace, de rechterhand van Anna, zegt tegen hem dat hij niet te aardig moet zijn in deze business en zijn plek moet opeisen. De wereld rondom Anna is keihard, stelt ze, en mensen komen en gaan omdat ze de teleurstelling van continu afgewezen worden niet aankunnen. Het fragment sluit af met feedback van Anna aan een styliste wier werk wordt afgedaan als eendimensionaal en repetitief. De styliste ontvangt de feedback met verslagen blik en tracht aarzelend nog te reageren. Anna doet het geheel af met een afgemeten 'thanks'.
- Fragment 01:09:07 - 01:10:01 *De visionaire krachten van Anna.*
 Grace wordt geïnterviewd over de kracht van Anna. Anna heeft het vermogen om vooruit te zien en voorop te lopen. Ook al was Grace tegen het introduceren van 'celebrities' in het tijdschrift, zij geeft terugblikkend toe dat het een ijzersterke zet van Anna was, waardoor Vogue nog succesvoller en invloedrijker werd.
- Fragment 01:05:36 – 01: 06:53 *Kwetsbaarheid van Anna.*
 We treffen Anna thuis met dochter op de bank. Aan Anna wordt gevraagd wat haar familie doet. Daarna volgt de vraag wat haar familie denkt over haar werk als uiterst succesvolle en beroemde hoofdredactrice van Vogue. Zij kijkt als een sfinx in de camera en geeft voor haar doen een zeer aarzelend antwoord: '*They are amused.*'

Reflectievragen

- In hoeverre vind jij het belangrijk om aardig gevonden te worden?
- In hoeverre vind jij dat je je moet verantwoorden voor de besluiten die je neemt?

2.4 Verleidelijkheid en persoonlijk leiderschap in *Molly's Game*

'Success consists of going from one failure to another without loss of enthusiasm.'
 – Molly citeert Winston Churchill in *Molly's Game*

De film *Molly's Game* is gebaseerd op een waargebeurd verhaal. Het gaat over een ondernemende vrouw, Molly Bloom, in de duistere wereld van illegale gokpraktijken. Molly is een verwarrend rolmodel. Zij is niet de powervrouw in een mannenpak, maar een intelligente, verleidelijke en onbereikbare vrouw die alle touwtjes in handen heeft in een door mannen gedomineerde setting.

Verhaal in het kort

De slimme en aantrekkelijke Molly Bloom opereert in een gesloten mannenwereld van beroemde acteurs, succesvolle zakenmannen en later de Russische maffia. Oorspronkelijk was Molly, gedrild door haar veeleisende vader, een topskiester op Olympisch niveau. Door een ongelukkige val moest zij echter plots een punt zetten achter haar sportcarrière. We krijgen ook een blik op haar tienerjaren, waarin ze strijdt met haar dominante vader die haar grote mond tracht te snoeren aan tafel. Molly trekt zich er weinig van aan en is na haar val vastbesloten om totaal haar eigen weg te gaan. Ze gaat als serveerster werken bij een cocktailbar en als personal assistant van een man die haar later introduceert in de pokerwereld. Omdat ze snel leert en zich niet laat intimideren, klimt ze snel op als de organisator van pokeravonden voor rijke en beroemde mensen, totdat zij wordt gearresteerd door de FBI.

The smartest person in the room

Molly verkent de grenzen van de wet en overtreedt deze uiteindelijk en speelt continu met haar vrouwelijkheid, gesteund door een indrukwekkend decolleté. Toch kun je niet om haar persoonlijke kracht en integriteit heen. Zij is slim, leergierig, verbaal vaardig, zelfverzekerd en tracht alles onder controle te krijgen. Aanvankelijk wordt ze gekleineerd

en onbeschoft benaderd door mannen in haar omgeving, maar ze pikt zaken razendsnel op en toont een winnaarsmentaliteit. Ze betreedt een ‘man cave’-achtige wereld van steenrijke pokeraars, waarbij zij aanvankelijk een bevallige, onschuldige hostess speelt, die op de achtergrond alles in de gaten houdt en schromelijk onderschat wordt. De mannen weet zij goed op afstand te houden, zodat zaken niet door elkaar gaan lopen. Als haar baas vindt dat ze te veel fooi krijgt, voorvoelt Molly dat zij binnenkort wordt ontslagen. Dit wacht zij niet af. Ze treft haar voorzorgsmaatregelen om haar eigen pokeravonden te organiseren. In een rap tempo weet zij een imperium op te bouwen en veel geld te verdienen. Echter, om deze veeleisende en slopende levensstijl vol te houden, neemt zij haar toevlucht tot drugs. Toch weet zij na haar arrestatie, ondanks alle verleidingen van veel geld en lichtere straf, alle namen van de beroemdheden die aan de pokeravonden deelnamen, voor zich te houden. Ze weigert anderen te verraden om zichzelf te redden.

Aan het eind van de film ontmoeten vader en dochter elkaar opnieuw en wordt in een hoog tempo verklaard waarom Molly deze bijzondere loopbaan heeft gekozen. De dominante en veeleisende vader van Molly is psycholoog en hoogleraar klinische psychologie, en zet al zijn kennis in om haar loopbaan te duiden. Alhoewel dit weinig subtiel wordt uitgewerkt, is het toch interessant om deze relatie te verkennen. Haar loopbaan als pokerkoningin tussen de machtigste mannen zou uitgelegd kunnen worden als een grote herhaling van haar boosheid en verachting voor haar vader. Molly doet er onbewust alles aan om haar vader dwars te zitten en hem onder controle te krijgen. Duidelijk wordt dat zij als jong meisje getuige was van het overspel van haar vader, hem doorzag, maar haar mond hield. Dit patroon herhaalt zich als zij als ongenaakbare godin de machtigste mannen om haar vinger windt en onder controle houdt, zonder hen te verraden. Wel beschouwt zij zichzelf als Circe, een tovenaars uit de Griekse mythologie die mannen verleidt met honing en wijn, maar ze later verandert in zwijnen die alleen nog maar kunnen knorren. Behalve haar advocaat en de rechter komen de mannen in deze film er niet bepaald goed vanaf.

Kijktips

- Fragment 01:48:26 – 01:54:51 *Molly's leven wordt geduid door haar vader.*
Molly en haar vader zitten op een bank en Molly wil opstappen. Hij dwingt haar om te blijven zitten en zegt dat hij in drie minuten een therapie sessie met haar wil doen. Hij maakt haar boos door te zeggen dat zij macht over machtige mannen wil hebben. Volgens stelt Molly de vraag of haar vader een goed huwelijk had. Als laatste vraagt ze

hem waarom hij meer leek te houden van haar broers dan van haar. Haar vader antwoordt dat hij wist dat zij wist dat hij overspel pleegde en dat Molly haar verachting voor hem niet kon onderdrukken. Vader eindigt met te zeggen dat zij maar één ding fout heeft gedaan en dat was struikelen over een stukje hout tijdens het skiën op topniveau.

- Fragment 01:57:25 – 02:00:48 *Molly gaat staan voor wie zij is.*

De advocaat zegt dat het openbaar ministerie een deal heeft voor Molly. Als zij alle informatie prijsgeeft van alle rijke en beroemde mannen, krijgt zij haar 5 miljoen terug. Molly zegt dat levens verwoest zullen raken als zij alle informatie doorsluist. Haar advocaat geeft aan dat integriteit een luxe is die zij zich niet kan permitteren en dat hij haar uit de gevangenis kan houden. Waarom doe je dit, vraagt hij verontwaardigd, als niemand om jou en jouw goede naam geeft? Zij antwoordt: *'It's my name, and it's all I have left, because it's my name and I will never have another.'*

Reflectievragen

- Zet jij weleens je vrouwelijkheid in om zaken te bereiken?
- In hoeverre kun jij aan de touwtjes trekken zonder dat het zichtbaar is?

2.5 De 'girlboss' in Joy

'Don't ever think that the world owes you anything, because it doesn't. The world doesn't owe you a thing.' – Joy tegen haar dochter

Deze film is gebaseerd op het leven van Joy Mangano die in werkelijkheid als overbezette huisvrouw een imperium wist op te bouwen door het uitvinden van een dweilmop met

wringsysteem. Joy is het voorbeeld van iemand die ondanks haar disfunctionele familie, tegenwerking en tegenslagen een weg vindt om creatief en succesvol te zijn.

Het verhaal in het kort

Het verhaal speelt zich af in de jaren negentig toen teleshopping een enorme vlucht nam. Joy is een jonge vrouw met twee kinderen, een ex-man die in de kelder woont en een moeder in de slaapkamer die alleen soaps kijkt en in een droomwereld leeft. Ook oma leeft in huis en zij is de enige die in Joy iemand ziet met speciale talenten. Joy heeft echter haar school niet afgemaakt, omdat op dat moment haar ouders gingen scheiden en zij sterk voelde dat zij hen moest helpen. In de film komt er een soort wake-up call, waarbij Joy zich achter de oren krabt en zich afvraagt wat er van al haar dromen is overgebleven. Tijdens het opruimen van de scherven tijdens een ruzie tussen haar vader en moeder bezeert zij zich. Dit vormt de aanleiding om een dweilmop te maken waar je niet met je vingers aan hoeft te zitten. Joy ontwerpt de Miracle Mop en vanaf dat moment probeert zij uit alle macht daar een markt voor te vinden. Uiteraard is dit een reis vol tegenslagen, jaloezie en dubieuze zakenpartners, maar ze krijgt het uiteindelijk voor elkaar om een serieus bedrijf op te bouwen. Joy was een van de eerste 'girlbosses'.

So you want to be a girlboss?

Joy is creatief, intelligent, bereid om risico's te nemen en te staan voor wie zij is. Ook laat ze zien dat je je niet moet laten ontmoedigen door faalervaringen of negatieve profeten, maar weer moet opkrabbelen en doorgaan. Op de juiste momenten laat zij zich niet de kaas van het brood eten en stelt zij assertief grenzen voor zakenpartners.

Buitenbeentje Sophia Amoruso is oprichter en CEO van Nasty Gal, een van de snelst groeiende winkels. Zij schreef het boek *#Girlboss* (2014) over haar succesvolle carrière als girlboss en een werkboek (2017) om anderen te inspireren. Hieronder volgen enkele belangrijke tips uit haar boek:

- *Timing is alles.* Sophia Amoruso startte haar vintage webwinkel in een tijd waarin eBay een enorme vlucht nam. Zo kon zij mooi meeliften op deze ontwikkeling. Haar advies is dan ook om goed om je heen te blijven kijken en oog en gevoel te ontwikkelen voor trends en ontwikkelingen. Dit gold ook voor Joy; zij maakte goed gebruik van de opkomst van teleshopping en dat bracht haar een miljoenenpubliek. Als je succesvol wilt zijn, wees dan een pionier op een bepaald gebied en maak gebruik van de nieuwste ontwikkelingen en trends.
- *Inspiratie komt uit voorspelbare en verrassende hoeken.* Lees veel en bezoek nieuwe plekken. Joy veegde scherven op met haar dweil en bezeerde zichzelf toen ze de dweil vastpakte. Dat werd de inspiratie voor haar Miracle Mop.

- *Laat je niet afschrikken door de eerste afwijzing.* Blijf achter je product of dienst staan en tracht de ander te overtuigen of maak je product of dienst nog beter. Joy liet zich niet afschepen door de manager Neil Walker van Tel Sell, maar vroeg om een kans om haar product op een echte keukenvloer te demonstreren en hij raakte onder de indruk.
- *Blijf uitproberen, maar blijf ook wie je bent.* Forceer en onderdruk jezelf niet en laat je niet in een keurslijf dwingen, maar val op. Toen Joy de Tel Sell-promotiefilm mocht presenteren, kreeg ze een strak zwart jurkje aangemeten. Dat paste niet bij haar en ze trok iets aan waar zij zich prettig en vertrouwd in voelde.
- *Er is geen korte weg in het leven.* Iedereen moet zelf uitvinden wat het leven voor hem of haar de moeite waard maakt. Probeer zo veel mogelijk uit en durf te falen. In de film wist Joy dat ze creatief was en graag nieuwe dingen uitvond, maar die passie werd op een waakvlammetje gezet omdat ze werd opgeslorpt door wat het leven van haar vroeg, dienstbaar als ze was aan alles en iedereen.

Kijktips

- Fragment 00:51:44 – 00:55:10 *Joy toont haar eerste ontwerp.*
Joy wordt in contact gebracht met zakenpartners op het gebied van Tel Sell. Zij demonstreert haar dweilmop, maar wordt uitgelachen en vernederd. De CEO Neil Walker vindt het welletjes en heeft het idee dat zij niet weet in welke wereld zij stapt. Hij geeft aan hoe groot zijn bedrijf is en dat hij voor kwaliteit staat en niet voor goedkope plastic producten zoals haar dweilmop. Op dat moment vraagt Joy of zij haar vinding een keer in het echt mag demonstreren op een keukenvloer. Zij brengt het moppen zo overtuigend dat de grote baas onder de indruk is en vraagt of zij 50.000 mops kan laten maken.
- Fragment 01:06:52 – 01:08:26 *Joy herstelt de eerste verprutste kans.*
De eerste uitzending van de promotie van de dweilmop was een afgang, omdat de verkoper niet wist hoe hij met de mop moest omgaan. Nu zit Joy met 50.000 mops waar zij al haar geld in gestoken heeft. Neil Walker zegt tijdens een telefoongesprek dat die dingen nu eenmaal gebeuren in het zakenleven. Joy neemt daar geen genoegen mee, rijdt naar de studio en interrumpeert een vergadering met advocaten. Vervolgens maakt zij zeer duidelijk dat zij degene is die de mop aan het publiek moet verkopen.

Reflectievragen

1. Heb jij weleens iets doorgezet terwijl je hele omgeving daar tegen was?
2. Heb jij in je leven grote risico's durven nemen?
3. Op welke momenten toon jij doorzettingsvermogen en veerkracht?

Leestips

Amoruso, S. (2014). *#Girlboss*. New York: Portfolio Penguin.

Amoruso, S. (2017). *#Girlboss Workbook*. New York: Portfolio Penguin.

2.6 Dromen realiseren in *Jane*

'I had this probably crazy feeling. Nothing is going to hurt me, I am meant to be here.' – Jane Goodall

Jane is een prachtige en ontroerende documentaire van de uitzonderlijk moedige, avontuurlijke vrouw Jane Goodall die geen zee te hoog gaat om haar droom waar te maken: het bestuderen van chimpansees.

Het verhaal in het kort

De 89-jarige Jane Goodall blikt in deze documentaire terug op haar jonge jaren in Tanzania. Reeds als jong meisje had ze de droom om in Afrika wilde dieren te bestuderen. Ze hield van de natuur en had een enorme belangstelling voor dieren. In 1957 werd zij door paleontoloog Louis Leakey benaderd om in Afrika chimpansees te bestuderen. Hij benaderde haar bewust omdat hij juist iemand wilde die met een open mind, zonder

dogma's of vooroordelen, naar deze primaten kon kijken. In die tijd was de aanname dat chimpansees alleen instinctmatig handelden en dat ze geen gevoel zouden hebben. Zonder enige ervaring of titel ging Jane in 1960 in haar eentje naar Tanzania, haar droom achterna. Toen zij in het Gombe National Park was, voelde ze zich direct geheel op haar plaats. Stapje voor stapje weet zij in vijf maanden dichterbij de chimpansees te komen, die in eerste instantie van haar wegreunden. Gaandeweg mag zij zelfs de chimpansees voeden en strelen. Door de chimpansees namen te geven, ontdekt zij de hiërarchische verhoudingen binnen de groep en ziet zij ook hoe de groep reageert op de geboorte van een babyaapje en hoe liefdevol de moeder dit aapje beschermt. Als de chimpansees hun schroom hebben overwonnen, ontpoppen zij zich als ware dieven, met bijbehorend stiekem gedrag. Jane signaleert dat de apen ook gereedschap maken voor het vangen van termieten, iets wat voorheen exclusief werd toegeschreven aan mensen. Dit gold ook voor emoties zoals empathie, verdriet en jaloezie en krijgsvucht. Uiteraard sloegen deze bevindingen in als een bom, en werden haar eerste resultaten als twijfelachtig beschouwd omdat zij geen ervaren onderzoeker was. Jane weet zich te ontwikkelen van onbevangen meisje tot een iconische wetenschapper die baanbrekende inzichten oplevert.

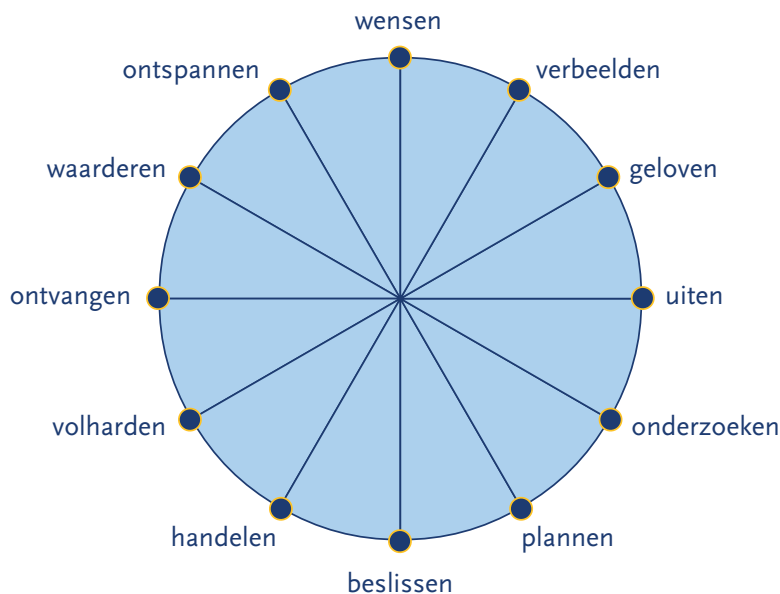
Dromen realiseren

Het levensverhaal van Jane Goodall lijkt een sprookje als je bedenkt dat zij zonder enige onderzoekservaring de kans krijgt om haar droom te realiseren. Knoope (1998) ontwikkelde de creatiespiraal, een stappenplan dat iedere vrouw kan volgen in het realiseren van haar dromen. Als je deze spiraal op het leven van Jane Goodall legt, zie je dat zij alle stappen doorlopen heeft.

De creatiespiraal van Marinus Knoope

De twaalf stappen uit de creatiespiraal:

1. *Wensen of dromen.* Er is een droom, een vaag verlangen. In het geval van Jane was dat steeds buiten willen spelen in haar eentje in de tuin, genietend van het buitenleven.
2. *Verbeelden.* Er wordt een eindresultaat verbeeld. Jane wilde in haar leven op avontuur naar Afrika. Zonder dat ze precies wist wat ze daar wilde doen, wist zij diep van binnen dat de Afrikaanse jungle haar plek was.
3. *Geloven.* Overtuigd zijn dat je wens werkelijkheid wordt, het blijven visualiseren van de wens. Jane had geen trouwplannen en hield zich uitsluitend bezig met het avontuur om naar Afrika te verhuizen.
4. *Uiten.* Met enthousiasme je droom naar buiten brengen. Jane liet zo'n overweldigende passie en toewijding voor de natuur en dieren zien dat zij opviel bij een bevriende wetenschapper.

5. *Onderzoeken*. Wat is er nodig voor het realiseren van het plan? Natuurlijk had Jane het geluk dat Louis Leakey haar beschouwde als een serieuze kandidaat, maar het heeft nog drie jaar onderzoek gekost voordat zij uiteindelijk naar Tanzania ging.
6. *Plannen*. Doelen worden gesteld en plannen worden gemaakt. In die drie jaar tijd zijn er met Jane plannen gemaakt om chimpansees te kunnen bestuderen en hoe dit te financieren.
7. *Beslissen*. Beslissingen nemen over de strategie en de te volgen intuïtie. Jane had geen enkel idee dat chimpansees ook gevaarlijk kunnen zijn als je dicht bij ze komt. Haar gevoel gaf aan dat haar niets zou overkomen omdat zij er rotsvast van overtuigd was dat zij hoorde in de wildernis van Afrika tussen de chimpansees.
8. *Handelen*. De stap nemen en de plannen uitvoeren, zonder je ervan af te laten brengen. Jane ging op avontuur, niet wetende waar ze terecht zou komen en of haar onderzoek zou slagen.
9. *Volharden*. Vallen en weer opstaan. Het geloof in jezelf wordt op de proef gesteld. Jane boekte in het begin van haar onderzoek weinig progressie. Ze ving nauwelijks een glimp op van de chimpansees. Toch bleef zij met engelengeduld doorgaan totdat het alfamannetje niet meer direct voor haar wegrende. Na vijf maanden werd zij geaccepteerd.
10. *Ontvangen*. De droom is gerealiseerd en dat betekent genieten van het bereikte doel. Jane genoot zo van haar verblijf met de chimpansees in Gombe dat zij het als paradij-

selijk beschreef en eigenlijk niets meer nodig had. Ze wilde daar blijven, ook toen haar partner naar een ander deel van Afrika ging en zij haar kind moest loslaten omdat hij regulier onderwijs diende te volgen.

11. *Waarderen*. Dankbaar zijn voor wat er gerealiseerd is. ‘*This was my life, it was better than I have dreamed of*’, zegt Jane terugblikkend. Ze kijkt met voldoening terug op haar leven omdat zij heeft kunnen doen wat zij wilde, ook al waren er in haar persoonlijke leven moeilijke beslissingen.
12. *Ontspannen*. Terugkeer naar het innerlijke weten. Jane maakt zich nu zorgen om hoe de mens de aarde schaadt en maakt zich sterk voor natuurbescherming. Een nieuwe cyclus treedt in of zij brengt dit over op anderen die haar werk voortzetten.

Kijktips

- Fragment 00:11:32 – 00:13:05 *Doorzettingsvermogen en paradijselijk gevoel*.
Jane vertelt dat zij in het begin geen enkele vordering maakte in het onderzoeken van de chimpansees, omdat ze wegreunden zodra ze haar zagen. Ze geeft echter aan dat ze nooit wilde opgeven, omdat ze dan haar zelfrespect zou verliezen. Bovendien werden die lange dagen alleen in de jungle voor haar een *way of life* waarin zij zich één voelde met de natuur.
- Fragment 00:13:06 – 00:15:41 *Jane over haar ouders en haar dromen*.
Jane geeft aan dat men het in die tijd onveilig achtte om als vrouw alleen in de wildernis te vertoeven. Ze moest iemand erbij halen en dat werd haar moeder, iemand die haar altijd steunde en haar zelfvertrouwen gaf. Haar vader heeft zij nauwelijks gezien na haar vijfde. ‘Hij gaf niet zo om kinderen’, zegt zij. Als kind was zij veel alleen buiten in haar eigen wereld boven in een boom in de tuin. Ze kon alleen nog maar denken aan het leven van Tarzan in de jungle, wat uiteindelijk leidde tot haar droom om naar Afrika te gaan.

Reflectievragen

- Waar zit jij met jouw dromen in de creatiespiraal?
- Welke fase in de creatiespiraal vind jij lastig?
- In welke fase blijf jij vaak hangen?

Leestip

Knoope, M. (1998) *De creatiespiraal. Natuurlijke weg van wens naar werkelijkheid*. Nijmegen: KIC.

2.7 Het artistieke en vrijgevochten leven van Frida Kahlo

'I don't paint dreams or nightmares, I paint my reality.' – Frida Kahlo

De film *Frida* behandelt het leven van Frida Kahlo tot aan haar dood in 1954. Frida is een van de bekendste Mexicaanse kunstenaars, geroemd om haar surrealistische tekeningen en haar vrijgevochten geest. Zij werd op handen gedragen door minderheidsgroepen en beschouwd als rolmodel voor vrouwen wereldwijd.

Het verhaal in het kort

Frida wordt geboren in 1907 en krijgt op jonge leeftijd polio waardoor ze mank loopt. Op haar 18de is ze betrokken bij een ernstig busongeluk, waarbij ze haar rug en ribben breekt en haar been verbrijzeld raakt. Tijdens de intensieve revalidatieperiode krijgt ze van haar vader een schildersezelsel, en met behulp van spiegels start zij met het maken van zelfportretten. Na het busongeluk leeft zij nooit meer zonder pijn en het schilderen helpt haar die te verdragen en biedt haar troost. Zij toont zich bijzonder wilskrachtig en dankzij veel doorzettingsvermogen slaagt zij erin weer te kunnen lopen. Voor haar wordt het schilderen meer dan een passie, het wordt een eerste levensbehoefte. Ze neemt contact op met Diego Rivera, die toen al veel aanzien genoot als communistisch muurschilder. Zij vraagt of hij haar schilderijen de moeite waard vindt en of zij moet doorgaan met schilderen. Diego is erg onder de indruk van haar werk, maar valt ook voor haar charme en wil met haar trouwen. De film toont ook de stormachtige relatie tussen Frida en

Diego, die niet zonder en ook niet met elkaar kunnen leven. Diego blijkt een echte verleider en ook Frida heeft veel buitenechtelijke affaires. Het werk van Frida staat echter tijdens haar leven toch vooral in de schaduw van dat van Diego. Frida beschouwt zichzelf niet als kunstenaar, maar schildert alleen voor zichzelf omdat zij niets anders kan. Duidelijk wordt dat zij haar leed, verdriet en pijn tracht te verwerken door het schilderen van haar leven en hoe zij zich daartoe verhoudt. Frida kleepte zich volgens een bepaalde traditie waarbij zij veel juwelen droeg, er prachtig uitzag en de aandacht wist af te leiden van haar kwetsbare lichaam. Ze wist haar eigen leven tot een kunstwerk te maken en sluit haar leven af met de woorden: *'Ik hoop dat het einde vrolijk is en hoop nooit meer terug te keren.'*

Frida als rolmodel

Ondanks haar depressies, zelfmoordpogingen en alcoholmisbruik ter verzachting van haar ellende wordt Frida Kahlo beschouwd als een vrijgevochten, feministisch rolmodel. Meerdere aspecten van haar karakter en ontwikkeling als kunstenaar worden daarbij naar voren gebracht:

- Als jong meisje wilde zij graag arts worden en kwam ze op een opleiding terecht met merendeels jongens (driehonderd) en slechts vijf meisjes. Haar moeder gruwelde van dit idee. Als Frida geen busongeluk zou hebben gehad, was zij waarschijnlijk een van de eerste vrouwelijke artsen in Mexico geworden.
- Reeds op jonge leeftijd tartte Frida de 'gender-grenzen' en het vrouwelijk schoonheidsideaal. Als jong meisje poseerde zij gekleed als man op een familieportret, wat geheel tegen de tradities inging. Ook beoefende ze sporten die niet als vrouwelijk werden beschouwd, zoals boksen en worstelen. Zij deed niets aan haar mannelijke trekken, te weten een zware zwarte monowenkbrauw, maar zette deze juist met zwart aan en verklaarde dit tot haar handelsmerk. Ook haar lichte snorharen liet ze ongemoeid. Daarnaast koesterde ze ook juist haar vrouwelijkheid door het dragen van kleurige jurken, juwelen en bloemen in het haar.
- In een katholieke omgeving was zij openlijk biseksueel. Ze had buitenechtelijke verhoudingen met beroemde mannen, onder wie Lev Trotsky, maar ook met vrouwen, zoals Josephine Baker. Ook schroomde ze niet met de minnares van haar partner een affaire te beginnen.
- Ondanks haar fysieke en emotionele pijn zette ze zichzelf niet neer als slachtoffer. Ze wist dit leed te overstijgen door te gaan schilderen. Kunstcritici geven aan wel altijd een spoor van wanhoop te zien in haar schilderijen, maar ook dat zij zichzelf portretteert met een trotse en vastberaden blik.

- Ze was maatschappelijk geëngageerd en sloot zich aan bij de Mexicaanse communistische partij. Ondanks haar handicap was zij actief bij demonstraties en sprak ze zich openlijk uit tegen fascisme en een klassenmaatschappij.
- In haar kunstuitingen was zij vooruitstrevend omdat zij typische vrouwenzaken schilderde die voorheen op de achtergrond werden gehouden, zoals abortus, miskramen en bevallingen.

Kijktips

- Fragment 00:20:15 – 00:20:48 *Ontmoeting met Diego Rivera*.
Frida neemt een aantal schilderijen mee naar het plein waar de beroemde Diego Rivera een muurschildering maakt. Ze durft hem zelfs aan te spreken terwijl hij aan het werk is, en krijgt het voor elkaar dat hij tussentijds naar beneden komt. Hij kijkt geamuseerd naar haar als zij serieus zijn mening vraagt over de kwaliteit van haar schilderijen. Hij geeft aan dat zij haar beste stuk maar moet achterlaten en dan zal hij het wel beoordelen. Dit bleek een belangrijke gebeurtenis in haar leven, zowel persoonlijk als professioneel.
- Fragment 00:23:26 – 00:24:54 *Diego als mentor*.
Diego bezoekt Frida en geeft aan dat ze een Europese stijl heeft die niet langer geaccepteerd wordt in Mexico. Frida wil echter serieus weten wat hij van haar schilderijen vindt. Hij noemt haar stijl uniek en authentiek. Nog neemt zij geen genoegen met het antwoord en vraagt, hem diep in de ogen kijkend, of zij door moet gaan met schilderen. Diego antwoordt nadrukkelijk bevestigend.

Reflectievragen

- Wat doe jij het liefst als je troost of afleiding zoekt?
- Wat zou je doen als je niets te verliezen hebt?